

„Gondolatok közttere”
A közösségi média személyiségvédelemmel összefüggő
kihívásai és szabályozása az egyes államokban

Szerkesztette: Barzó Tímea – Czékmann Zsolt – Csák Csilla

Miskolci Egyetemi Kiadó
2021

A kötet
az IGAZSÁGÜGYI MINISZTERIUM
JOGÁSZKÉPZÉS SZÍNVONALÁNAK EMELÉSET CÉLZÓ PROGRAMJAI
keretében valósult meg.

A kutatást
a MISKOLCI EGYETEM ÁLLAM- ÉS JOGTUDOMÁNYI KARA
koordinálta.

Szerkesztő:
Czékmann Zsolt intézeti tanszékvezető, egyetemi docens
Prof. Dr. Csák Csilla dékán, intézetigazgató, egyetemi tanár
Dr. Heinerné Dr. habil. Barzó Tímea intézeti tanszékvezető, egyetemi docens

Általános lektor:
Prof. Dr. Stumpf István egyetemi tanár
Prof. Dr. Torma András egyetemi tanár

Technikai szerkesztő:
Dr. Cseh Gergely egyetemi tanársegéd
Dr. Halász Csenge PhD-hallgató

Szerzők:
Barta Judit – Čertický Mário (7. és 8. fejezetek)
Bartóki-Gönczy Balázs (I. és III. fejezetek)
Barzó Tímea – Halász Csenge (22., 23. és 24. fejezetek)
Buletsa Sibilla (21. fejezet)
Czékmann Zsolt – Ritó Evelin – Halász Csenge (14., 15. és 16. fejezetek)
Csák Csilla – Kriston Edit (19. fejezet)
Csáki-Hatalovics Gyula (20. fejezet)
Csehi-Kenderes Andrea (6. fejezet)
Fézer Tamás (2. és 3. fejezetek)
Görög Márta (4. fejezet)
Kokoly Zsolt (10. fejezet)
Koltay András – Papp János Tamás – Sorbán Kinga (I., II. és III. fejezetek)
Lapsánszky András (1. fejezet)
Mohai Máté (5. fejezet)
Nochta Tibor (9. fejezet)
Pribula László (11. fejezet)
Sápi Edit (18. fejezet)
Szőke Gergely (IV. fejezet)
Tóth András – Németh Szabolcs (13. fejezet)
Tóth Barbara (17. fejezet)
Ződi Zsolt (12. fejezet)

Kézirat lezárva:
2020. november

USA

Csáki-Hatalovics Gyula Balázs*

Az Egyesült Államok közéleti felfogásában a média központi szerepet játszik a demokrácia működtetésében azzal, hogy információkat biztosít az állampolgárok számára a választási döntések meghozatalához, és biztosítja a kormányzat és más hatalmi tényezők átláthatóságát és elszámoltathatóságát a köz- és a magánszférában egyaránt. Ez a definíciójellegű megfogalmazás kulcskérdés ahhoz, hogy megértsük, miért az alább kifejtett jogintézményeknek van a legmeghatározóbb szerepe a közösségi média szabályozásában az Egyesült Államokban.¹⁷⁵⁴

1. Alkotmányos alapkérdések

A médiával kapcsolatos szabályozás alapköve az Egyesült Államok Alkotmányának Első Alkotmánykiegészítése, annak is a szólás- és sajtószabadságot biztosító rendelkezései. Az Első Alkotmánykiegészítés elemzésének, joggyakorlatának irodalma olyan széles körű, hogy lehetetlen vállalkozás volna teljes körű feldolgozása, de talán nem is szükséges. Tanulmányunkban csak azokat a főbb megállapításokat, következtetéseket mutatjuk be, amelyek – megítélésünk szerint – szükségesek ahhoz, hogy világossá váljon az internet és a közösségi média sajátos helyzete, és megérthetővé váljanak azok a problémák, amelyek a jogalkotókat és a jogalkalmazókat újra és újra nehéz helyzetbe hozzák. Blackstone szerint bárki jogosult arra, hogy gondolatait nyilvánosságra hozza, ennek a jognak a korlátozása ellentmond a sajtószabadság elvének. Amennyiben azonban valaki helytelen, félrevezető vagy illegális dolgot közöl, azért vállalnia kell a felelősséget.¹⁷⁵⁵

1.1. Az Első Alkotmánykiegészítés által védett értékek

A nyilatkozatokkal okozott sérelmek jogorvoslásának története mélyen az Egyesült Államok történelmében gyökerezik, korai formái már a forradalom és az alapítás előtti időkben megjelentek, de a szabályozás és a vonatkozó precedensek jelentősége csak a

* Csáki-Hatalovics Gyula Balázs: PhD, egyetemi docens, Károli Gáspár Református Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Közigazgatási Jogi Tanszék.

¹⁷⁵⁴ Stigler Committee on Digital Platforms, 2019: 196.

¹⁷⁵⁵ Thomas, 2012: 1126.

20. században, 1964-től értékelődött fel igazán.¹⁷⁵⁶ Az egyik legjelentősebb precedens, amely a korai időkből (1734¹⁷⁵⁷) származik, és amely hatással volt a sérelemjog kialakulására, John Peter Zenger, egy New York-i kiadó esete, akit nyolc hónapra bebörtönlöztek amiatt, mert a kormányzót becsmérő („libelous”) iratokat nyomtatott.¹⁷⁵⁸ Később felmentették, és megállapították, hogy az „igazság” abszolút védelmet élvez a becsületsértési jellegű követelésekkel szemben.¹⁷⁵⁹ Mindazonáltal Zenger ügye óta folytak a személyiségvédelmi perek esküdtszék előtt. Az alapító atyák egyike, Robert Morris ezt az ügyet egyenesen az amerikai szabadság csírájának, a szabadság hajnalszállagjának nevezte, amely forradalmasította Amerikát.¹⁷⁶⁰

Az Első Alkotmánykiegészítés alapvető értelmezése nem más, mint az ún. „street corner speakers”, az utcai szónokok védelme. Ez gyakorlatilag egy pajzs, amely megvédi a kritikát megfogalmazó polgárokat az állammal szemben.¹⁷⁶¹ Mint az korábban említésre került, a sérelemperek 20. századi mérőköve a talán legtöbbet idézett Sullivan ítélet, amely lényegében az Első Alkotmánykiegészítésben megfogalmazott szólásszabadsággal összefüggésben határvonalat húzott a közszereplők és magánszemélyek közé azzal, hogy előbbiek tekintetében a közügyek nyílt, korlátozásmentes megtárgyalásának elősegítése érdekében sokkal tágabban állapította meg a jogsérelem megállapításához szükséges tűréshatárt. A privát szféra tagjai magasabb védelmi szintet élveznek, feltéve, hogy korábban nem szerepeltek érdemben szélesebb nyilvánosság előtt, így nem voltak „reflektorfényben” és nem tették ki magukat – általánosságban – a bírálathoz. Ebben az esetben, amennyiben jogsérelem ér egy magánszemélyt, csupán a másik fél felróhatóságát kell bizonyítania peres eljárás során, tehát azt, hogy az inkriminált közlemény publikálásakor nem úgy járt el, ahogyan az általában elvárható lett volna.

Az Első Alkotmánykiegészítés huszadik századi értelmezése tehát abba az irányba mutat, hogy a joggyakorlat a „szabadság v. méltóság” vitában inkább a szabadság mellé áll.¹⁷⁶² Mint Koltay írja, „nagyon erős vélelem szól a vélemény közzétételét megakadályozó előzetes korlátozások alkotmányellenessége mellett”.¹⁷⁶³

A közügyekkel kapcsolatos megnyilatkozások tekintetében Frankfurter bíró 1951-ben egy korábbi, 1907-es ügyre¹⁷⁶⁴ tekintettel annak az álláspontnak adott hangot, hogy

¹⁷⁵⁶ *New York Times Co. v. Sullivan*, 376 U.S. 254 (1964).

¹⁷⁵⁷ *Crown v. John Peter Zenger*, 1735. Az ügy 1734 tavaszán kezdődött.

¹⁷⁵⁸ Ekkor még az angol common law szerint jártak el, hiszen az USA megalapítására csak 1776-ban került sor.

¹⁷⁵⁹ *The Tryal of John Peter Zenger*, 1738.

¹⁷⁶⁰ Historical Society of the New York Courts, 2020.

¹⁷⁶¹ Fiss, 1986: 1408.

¹⁷⁶² Majtényi, 2006: 93.

¹⁷⁶³ Koltay, 2019: 41.

¹⁷⁶⁴ *Patterson v. Colorado*, 205 U.S. 454 (1907).

az Első Alkotmánykiegészítés eredeti célja nem az volt, hogy teljes immunitást biztosítson mindennemű, politikai jellegű véleménynek. Ismét más álláspontok szerint a rendelkezés elsősorban a törvényhozásra vonatkozik, nem pedig a magánszemélyekre.

Egyes kommentátorok szerint az Első Alkotmánykiegészítést bizonyos értékek komplex vizsgálatával együtt szabad értelmezni, mert az egyes értékmérők önmagukban nem lennének alkalmasak a véleménynyilvánítás szabadságának széles körű biztosítására. Emerson szerint ezek az értékek a következők: az önmegvalósítás biztosítása az egyén számára; az igazság feltárásának előmozdítása; a döntéshozatalban való részvétel biztosítása a társadalom minden tagja számára; szociális stabilitás biztosítása párbeszédre és a különbségek elfogadásán keresztül. Szintén Emerson volt, aki felhívta a figyelmet arra, hogy a Legfelsőbb Bíróság soha nem fogalmazott meg olyan elvi követelményt, amely átfogóan alkalmazandó volna az Első Alkotmánykiegészítésben megjelenő véleménynyilvánításra és sajtószabadságra.¹⁷⁶⁵ Más álláspontok szerint az Első Alkotmánykiegészítés értelmezési tartománya csak szűkebb lehet, és csak bizonyos feltételek, értékek fennállása, megjelenése esetén alkalmazhatóak. Az egyik ilyen elméleti iskola képviselői szerint az önkormányzatiság (önszabályozás) alkotmányos szabadságának elve alapján csak a politikai beszéd lehet az Első Alkotmánykiegészítésben megfogalmazott szabályozás tárgya. Más kérdés, hogy bizonyos álláspontok a „politikai” jelző alatt nemcsak a szó klasszikus jelentését értik, hanem annál sokkal szélesebb körben határozzák meg azt. Léteznek olyan megközelítések is, amelyek a valótlan, tévedésen alapuló megnyilatkozásokat is védelmükbe veszik, tekintettel arra, hogy az igazság kiderítéséhez alapvetően egy konfliktus szükséges, amelynek megvitatásában a tévedések (hibák) is szükségszerűen szerepet kapnak.¹⁷⁶⁶ Egy szélesebb körben elfogadott álláspont szerint a véleménynyilvánítás szabadsága az alapja az önmegvalósításnak. Azáltal, hogy valaki szabadon megválaszthatja gondolatait és közre is adhatja azokat, önmagát fejezi ki, amely az egyén szabadságjogainak egyik garanciája.¹⁷⁶⁷ Az abszolutista felfogás képviselői, például Black és Douglas bírók szerint az állam bármilyen törekvését, amely a véleménynyilvánítás korlátozására irányul, el kell utasítani.¹⁷⁶⁸

A technológiai fejlődés, az internet szinte alapszükségletkénti használata, a globalizált piac és az erre épülő fogyasztói szokások – úgy tűnik – lassan kikezdi azokat az elveket, amelyeket az eddigi bírói gyakorlat alapján stabilnak gondoltunk. Egyre több olyan vélemény jelenik meg, amely – ha nem is egyértelműen – de utal arra, hogy a hagyományos alkotmányos eszközökkel már nem tartható kordában az új média által generált információ- és adatszökeár. Crawford annak a véleményének adott hangot, hogy az internetszolgáltatók nem hivatkozhatnak az Első Alkotmánykiegészítésre akkor,

¹⁷⁶⁵ Thomas, 2012: 1132. Lásd erről még: Koltay, 2019: 64.

¹⁷⁶⁶ Thomas, 2012: 1132–1133.

¹⁷⁶⁷ Thomas, 2012: 1133.

¹⁷⁶⁸ Thomas, 2012: 1156.

ha valamilyen állami szabályozás végrehajtása alól kívánnak kibújni.¹⁷⁶⁹ Tushnet már egyenesen arról beszél, hogy az Első Alkotmánykiegészítés értelmezése napjainkban nem mentes a politikai és pénzügyi érdekektől sem. Álláspontja szerint az információs társadalomban az Első Alkotmánykiegészítés sajtóra alkalmazott értelmezését érdemes lenne újragondolni.¹⁷⁷⁰ Ammori arra hívja fel a figyelmet, hogy a globalizálódó világban az internet üzleti szereplőinek nap mint nap számos olyan belső szabályt, tájékoztatót, szerződési feltételt kell készíteniük, amelyek – nemzetközi szolgáltatásról lévén szó – nemcsak az Egyesült Államok jogrendszerére és az Első Alkotmánykiegészítésre, hanem minden olyan állam belső jogára és joggyakorlatára is figyelemmel van, ahol az adott szolgáltató tevékenységet végez.¹⁷⁷¹ Balkin kifejezetten két iskolát említ. A régi iskola szabályait még a hagyományos fórumokra, a nyilvános beszéd valós térben és időben történő megnyilatkozásaira találták ki. A hagyományos médiában a vélemény korlátozása sokkal könnyebben tetten érhető és orvosolható. Az internet világának szabályozására vonatkozó új nézetek sokkal inkább a szolgáltatók közvetítő szerepét emelik ki, ahol sokszor összemosódik már a magán- és a közösségi kommunikáció. Ebben a környezetben sokkal nehezebb a hagyományos jogi eszközöket segítségül hívni, így joggal merül fel újra és újra a szabályozás lehetőségének kérdése. Ez azonban ismételtén visszavezet az Első Alkotmánykiegészítésben megfogalmazottak potenciális sérelméhez.¹⁷⁷²

1.2. Az alkotmányos szabályok közérdeken alapuló újraértelmezése

A közösségi média és az internet szabályozására vonatkozó állami (kormányzati) javaslatok sokáig csak szerény mértékben jelentek meg. Sokkal inkább az volt jellemző, hogy a jogkereső közönség elsősorban a rádióra és telekommunikációra vonatkozó szabályozást próbálta per analogiam értelmezni, felhasználni az internettel kapcsolatos problémák, kérdések esetében. Napjaink technológiaszabályozásának meghatározó szereplői alapvetően a 20. század első felében megjelent szabályozási modelleket gondolták újra. A kormányzat trösztellenes fellépései egyre jelentősebbek voltak ugyan a techóriásokkal szemben, de kérdés maradt, hogy a versenyjogi jellegű korlátozások képesek-e arra, hogy minden, az ilyen típusú gigászokkal kapcsolatos problémát megoldjanak. Mit kezd a versenyjog a félretájékoztatással, az online módon közvetített erőszakkal, a gyűlöletbeszéddel stb?¹⁷⁷³ Nem véletlen, hogy az utóbbi időszakban egyre többen és egyre határozottabban követelték azt, hogy olyan független szabályozó hatóság jöjjön létre, amely képes arra, hogy ennek a területnek ne csak a gazdasági, hanem

¹⁷⁶⁹ Crawford, 2014.

¹⁷⁷⁰ Tushnet, 2014.

¹⁷⁷¹ Ammori, 2014.

¹⁷⁷² Balkin, 2014.

¹⁷⁷³ Napoli, 2019.

erkölcsi, ún. szociális jóléti szabályait is megalkossa és figyelemmel kísérje érvényesülésüket.¹⁷⁷⁴

Van ugyan példa jól szervezett, megfelelően működő ellenőrző szervezetre a telekommunikáció területén, amely nem más, mint a Szövetségi Kommunikációs Bizottság (FCC).¹⁷⁷⁵ Ez a szervezet nemcsak arra hivatott az elektronikus média területén, hogy versenyfelügyeleti feladatokat lásson el, hanem annál szélesebb körű, közérdeken alapuló ellenőrzési tevékenységet is végezhet. Felléphet a digitális szakadék felszámolása, vagy éppen a gyermekeket elérő káros tartalmak korlátozása érdekében. Mindezek ellenére jó példa a jelenlegi helyzet ellentmondásosságára, hogy az FCC nem volt jogosult vizsgálni annak idején a világ két legnagyobb kommunikációs vállalatának az egyesülését¹⁷⁷⁶, mert az nem érintett frekvencialicencet. Márpedig az FCC hatásköre csak ilyen licencok felhasználásával összefüggésben végzett tevékenységek ellenőrzésére terjed ki.¹⁷⁷⁷

A hatályos szabályozás tehát nem vonatkozik a digitális platformok közérdeken alapuló szempontok szerinti ellenőrzésére. Ennek elsődlegesen az az oka, hogy az Első Alkotmánykiegészítésben megfogalmazottak alapján a kormányzat nem jogosult arra, hogy jelentős módon beavatkozzon a médiaszektor szabályozásába, néhány szűk körű kivételtől eltekintve. A frekvenciaszabályozás éppen ilyen kivétel, hiszen a szolgáltatók ebben a szektorban olyan közvetítő közeget (frekvencia) használnak, amely eredetileg köztulajdon, ráadásul korlátozott mértékben áll rendelkezésre a rádióhullámok sajátosságai miatt. Ez a sajátosság, valamint az, hogy a szolgáltatók kötelesek bizonyos szolgáltatásokat bárki számára elérhetővé tenni, némileg felpuhítja az Első Alkotmánykiegészítésben foglaltakat, így bizonyos korlátozó szabályok bevezetése is indokolt lehet adott esetben.¹⁷⁷⁸ A nagy platformok (így az internet- és a közösségimédia-szolgáltatók) szabályozásának másik akadálya az úgynevezett tisztességes kommunikációról szóló törvény (Communications Decency Act).¹⁷⁷⁹ Ennek a jogszabálynak a módosítását már többször javasolták szakmai szervezetek, elsősorban azért, hogy lehetőség nyíljon az interneten elérhető tartalmak közérdekből történő korlátozására, természetesen megfelelő feltételek és garanciák mellett.¹⁷⁸⁰ Ez a rendelkezés ugyanis – amelyet 1996-ban, a telekommunikációról szóló törvény részeként fogadtak el – gyakorlatilag immunitást biztosít az internetszolgáltatók számára a tartalmakkal kapcsolatos felelősség tekintetében.

¹⁷⁷⁴ Stigler Committee on Digital Platforms, 2019. Lásd továbbá jelen tanulmány adatvédelemmel kapcsolatos fejezét.

¹⁷⁷⁵ Federal Communications Commission.

¹⁷⁷⁶ Az AT&T és a Time Warner társaságok 2018-ban egyesültek.

¹⁷⁷⁷ Napoli, 2019.

¹⁷⁷⁸ Red Lion Broad. Co. v. FCC, 395 U.S. 367 (1969).

¹⁷⁷⁹ Communication Decency Act, amely a következőképpen épült be a szövetségi jogrendbe: 47 U.S. Code § 230 – Protection for private blocking and screening of offensive material.

¹⁷⁸⁰ Stigler Committee on Digital Platforms, 2019: 190–196.

Annak idején azonban csak néhány szolgáltató működött még, a jogalkotó elsősorban az internetszolgáltatókra, statikus weblapokra szabta a rendelkezéseket.¹⁷⁸¹ A jogalkotói szándék eredetileg az volt, hogy a jogszabály lehetőséget biztosítson az internet fejlődésére, közben védelmezze a szólásszabadságot, de szükség esetén tegye lehetővé a deviáns megnyilvánulások korlátozását. A törvény a szolgáltatók felelősségét azonban csak a saját maguk által közzétett tartalmakra korlátozta. A mai technológiai környezetben ez praktikusán azt eredményezte, hogy például a Facebook felelős azért, hogy ne jelenjen meg olyan tartalom, amely a szövetségi szabályozás szintjén bűncselekménynek minősül (pl. gyermekpornográfia), tehát felelős a saját maga által készített és közzétett, rágalmaszó vagy becsületsértő tartalmakért, de nem felel a felhasználók által közzétett tartalmak tekintetében. Főszabályként tehát a szolgáltató immunitást élvez a felhasználók tartalmainak tekintetében mindaddig, amíg azok nem valósítanak meg bűncselekményt, vagy addig, amíg a szolgáltatóhoz nem érkezik kifejezett jelzés (notify) a sértő tartalommal illetően.¹⁷⁸² Mindez fordítva is igaz: a szolgáltatók nem vonhatók felelősségre azért, ha kifogásolható tartalmat távolítanak el, legalábbis mindaddig, amíg jóhiszeműen járnak el. E sorok születése előtt egy évvel már volt egy kísérlet arra, hogy a Trump-adminisztráció megtörje a techcégek immunitását, amelyet az Első Alkotmánykiegészítés és a kiegyensúlyozott tájékoztatásra vonatkozó Communications Decency Act biztosít részükre. Akkor a kezdeményezésből nem lett eredmény, mert a rendelet elakadt a jogalkotási eljárásban, ugyanakkor számos kritika érte, és több elemzés is született azzal összefüggésben.¹⁷⁸³

A jogszabály módosításának egyik lehetséges iránya, hogy az európai szabályozáshoz hasonlóan, amennyiben a szolgáltatóhoz jelzés érkezik a sértő tartalom tekintetében, a szolgáltató legyen köteles azt eltávolítani. Egy másik megoldási javaslat szerint az immunitást csak azokra a szolgáltatókra kellene korlátozni, akik igazoltan megtesznek mindent annak érdekében, hogy elkerüljék az illegális tartalmak megosztását. Ismét mások ezt úgy szabályoznák, hogy azok, akik a jogszerűtlen tartalmak megosztásával igazolhatóan súlyos kárt okoztak, kerüljenek ki a szabályozási védőpajzs alól.¹⁷⁸⁴ A szabályozást szigorító kezdeményezésekkel szembeni legfőbb kritika az, hogy bárminemű szigorítás egyúttal magával hozza az Első Alkotmánykiegészítés szerinti véleménynyilvánítás szabadságának korlátozását. Amennyiben ugyanis a platformok felelőssé válnak minden

¹⁷⁸¹ Gillespie, 2018: 205–206.

¹⁷⁸² Az egyik első, internetszolgáltatóval szemben indított per eredményeként született döntésben is jól látszik, hogy a jogalkalmazás erősen támaszkodott a hagyományos médiára vonatkozó szabályozási logikához, amikor kimondta, hogy a szolgáltató csak akkor felelős a tartalomért, ha kifejezetten tudta, vagy a körülmények alapján tudnia kellett volna, hogy a tartalom sért valamilyen érdeket: *Zeran v. Am. Online, Inc.*, 129 F.3d 327 (1997).

¹⁷⁸³ Lásd például: Fung, 2019; McGill – Lippman, 2019. Mostanra teljesedésbe ment a korábbi kísérlet: az elnök aláírta az online cenzúra megelőzéséről szóló rendeletet 2020. május 28-án.

¹⁷⁸⁴ Keats Citron, 2019.

olyan tartalomért, amelyet rajtuk keresztül tesznek közzé, azzal valószínűleg kockázatkérülő megoldásokat fognak előnyben részesíteni, és eltávolítanak minden olyan tartalmat, amelyek alapján akár csak a lehetősége is felmerül a felelősségrevonási eljárás megindításának. Ez pedig olyan – nem kívánt – következményekhez vezethet, amelynek eredményeként például bizonyos kisebbségi csoportok (legyenek azok akár vallási, politikai vagy éppen etnikai közösségek) véleménye, érdekérvényesítési lehetősége indokolatlanul lecsökkenhet.¹⁷⁸⁵ A közérdeken alapuló szabályozás gondolata az állam számára nagyobb teret engedne a közbeszéd befolyásolására. Ez a modell – a javaslatok támogatói szerint – alkalmas lehetne arra, hogy javítsa a közbeszéd minőségét. Az ilyen típusú szabályozás ellenzői (jellemzően a tradicionális liberálisok) viszont azt állítják, hogy a nagyobb állami (politikai) befolyás elsősorban a politikusoknak és a hatalomra más jellegű (például gazdasági) befolyással lévőknek kedvezne.¹⁷⁸⁶

Az új technológia, de különösen a közösségi média és a hozzá kapcsolódó szolgáltatások széles körű elterjedése jelentősen megmozgatta az utóbbi évtizedben a jogirodalmat. Olyannyira, hogy napjainkra már kézzel fogható jogalkotási termékei is vannak azoknak az „iskoláknak”, amelyek egyre inkább szorgalmazzák a virtuális tér szabályozását, miközben persze keresik a megfelelő alkotmányos alapot az Első Alkotmánykiegészítés által emelt védőpajzs áttörésére. Mindkét politikai oldal (demokraták és republikánusok) több képviselője fogalmazott meg elvárásokat (vagy konkrét javaslatokat) a kormányzattal szemben a tekintetben, hogy az állam aktívan (szabályozással) lépjen fel az online térben terjedő szociális devianciák, gyűlöletbeszéd, fegyvereket népszerűsítő tartalmak, politikai elfogultság és szexuális kereskedelem ellen. Ezek közül a próbálkozások közül a legeredményesebbnek azok tűnnek, amelyek a közérdek oldaláról közelítik meg ezt a kérdést. A közérdekalapú értelmezések egyik előfeltétele, hogy a tradicionális szövegértelmezésből indulnak ki, tehát abból, hogy az Első Alkotmánykiegészítés szövegét szó szerint kell értelmezni, így a szöveg elsősorban és mindenekelőtt a törvényhozás mozgásterét szűkíti. A közérdekalapú értelmezés során célszerű szem előtt tartani azt a – szintén tradicionális – szempontot is, amely szerint az alkotmányos szabályozás előző értelmezést követő további célja a kormányzat felhatalmazása arra, hogy nyilvános eszközökkel biztosítsa a közérdek érvényesülését. Nem hanyagolható el emellett természetesen az egyén szabadságának védelme az állammal szemben.¹⁷⁸⁷ Elméleti síkon a közérdekű szabályozás alkalmas lenne arra, hogy az internet, a nagy szolgáltatók és a közösségi média által generált problémákat kezelje, de ne okozzon gazdasági hátrányt az üzleti szereplőknek. A gyakorlatban azonban az állami beavatkozás nem kellőképpen átgondolt módja könnyedén célt téveszthet, és nem kívánatos következményeket okozhat.¹⁷⁸⁸

¹⁷⁸⁵ Stigler Committee on Digital Platforms, 2019: 193.

¹⁷⁸⁶ Samples – Matzko, 2020.

¹⁷⁸⁷ Samples – Matzko, 2020.

¹⁷⁸⁸ Samples – Matzko, 2020.

A digitális platformok részletesebb szabályozását követelők szerint a nagy szolgáltatók is közösségi vagyona építik a szolgáltatásaik jelentős részét, de ebben az esetben a köztulajdon tárgya nem a frekvencia, hanem a felhasználók adatai. A nagy szolgáltatók működésének gazdasági mozgatórugója ugyanis nem más, mint a felhasználói adatok jelentős tömege. A jogi érvelés e tekintetben több lábon áll. Egyfelől a felhasználói adatok olyan személyes adatok, amelyek felett elsősorban maga az egyén jogosult rendelkezni. Az adatok értékét azonban az adja, hogy egyszerre hatalmas mennyiségű felhasználói kör adatait kezelik egy rendszerben. Ezen a logikán keresztül pedig máris eljutottunk a kollektív jogok kérdéséhez, azaz a köztulajdoni minőség meghatározásához. A másik érv az, hogy a felhasználói adatok esetében az egyén kizárólagos jogává tenni az adatok fölötti rendelkezés lehetőségét megakadályozza azt, hogy az aggregált módon kezelt adatokat új minőségként, jogi értelemben véve önálló egységként kezeljék. Mint arra korábban is utaltunk, egyetlen felhasználó adatai még nem jelentenek üzleti előnyt, a valódi érték a nagy mennyiségben gyűjtött és feldolgozott információ-tömeg, és az azok alapján előállított további információk. Az amerikai jogfelfogás alapján az egyéni jogok előtérbe helyezése azért nem elég hatékony, mert az egyéni jog- és érdekvédelem eszközrendszere nem alkalmas arra, hogy a létrejött nagy adattömegekkel kapcsolatos problémákat is kezelje.¹⁷⁸⁹ Azok, akik az adatkezelő óriásokra vonatkozó szigorúbb regulákat szorgalmazzák, azt állítják, hogy a kumulált adatok feletti rendelkezési jog kollektivistá megközelítése esetén hatékonyabban lehetne érvényesíteni a közérdekű szempontokat a szabályozásban.¹⁷⁹⁰ Ebben az esetben az adatok összessége – a spektrumkoncessziókhoz hasonlóan – köztulajdonként, és mint egységes egész válna az üzleti tevékenység tárgyává, ami lehetővé tenné a jelenleginél szigorúbb szabályozási megoldásokat, azaz ebben a szegmensben is fellazíthatná az Első Alkotmánykiegészítésből fakadó szabályok alkalmazását. Ugyanezt erősíti az az elképzelés, miszerint a közösségi média olyan erőforrás, amely előmozdítja más, szabályozott piacok működését.¹⁷⁹¹

2. A személyiségi jogvédelem eszközrendszere

Az Egyesült Államokban a köznapi szóhasználatban „tort of defamation” kifejezéssel illetett, szabadon talán rágalmazásnak fordítható jogsértések és az ehhez fűződő eljárások képezik az alapját a személyiségi jogvédelem teljes spektrumának. A hazai szabályozás tükrében azonban joggal merül fel a kérdés, hogy mennyire szakszerű a rágalmazás kifejezés használata. Sajnos kénytelenek vagyunk elvonatkoztatni a magyar (és európai) jogi

¹⁷⁸⁹ Nem szabad elfelejtenünk, hogy az amerikai adatvédelmi szabályozás kiindulópontja és fejlődési útja sok tekintetben eltér az európai fejlődéstől. Lásd erről például: Majtényi, 2006, 92–93. Jóri – Soós, 2016, 37–38.

¹⁷⁹⁰ Napoli, 2019.

¹⁷⁹¹ Samples – Matzko, 2020.

szabályozás differenciáltságától, mert a defamation kifejezés és az ehhez kapcsolódó jogi eljárások alatt lényegében minden, személyiségvédelemhez kapcsolódó anyagi és eljárási szabályt értenünk kell. Minden olyan, mások előtt tanúsított tevékenység, nyilatkozat (szóbeli vagy írott), hamis állítás stb., amely valaki számára sérelmes lehet, a „law of defamation” vagy a fent említett „tort of defamation” hatálya alá tartozik. A megfogalmazásból látszik, hogy nincs különbség a tekintetben, hogy a sérelmes, vagy annak vélt megnyilatkozás milyen fórumon, hagyományos médiában vagy az interneten történt, lényegében azonos eljárási szabályok mentén kezeli azt a jogrendszer.

2.1. A személyiségvédelem területén folytatott eljárások áttekintése

A személyiségvédelemi jogsérelmek alapvetően két típusba rendeződnek, ezek a „libel” és a „slander”. Mindkét esetben olyan állításról van szó, amely mások (ún. harmadik fél vagy felek) vagy a nyilvánosság előtt történt, de amíg a libel írott formában, tipikusan valamely médiumban megjelent közlés (ideértve a rádióban elhangzottakat is), addig a slander alatt a hétköznapi értelemben vett szóbeli, negatív hatású vagy tartalmú közléseket kell érteni.¹⁷⁹² Az egyes államok jogosultak arra, hogy eltérő jellegű részletszabályokat alkalmazzanak az ilyen eljárásokban, mi azonban az alábbiakban a szövetségi rendelkezéseket ismertetjük. A defamation alatt tehát a sérelmek széles spektrumát értik, így például a képmás, a jó hírnév sérelmét, a gyűlöletbeszédet, a rágalmazást, a becsület sérelmét¹⁷⁹³, az üzleti (kereskedelmi) hitelrontást¹⁷⁹⁴. Az eredményes keresethez alapvetően négy feltételnek kell teljesülnie:

- igazolni kell, hogy hamis tényállítás történt;
- ez a tényállítás nemcsak és kizárólag a címmel került megosztásra, hanem mások vagy a nyilvánosság előtt;
- az alperesnek felróható ez a kommunikáció, és e tekintetben legalább gondatlanul járt el;
- a kijelentés a felperesnek sérelmet (lásd alább) okozott.

Az egyes államok közötti jogi eltérések elsősorban a fenti feltételek tartalmi vizsgálatában fordulnak elő.¹⁷⁹⁵

¹⁷⁹² Smith, 1992: 45.

¹⁷⁹³ Ezek alatt a kifejezések alatt a hazai jogban elsősorban büntetőjogi fogalmakat értünk. Az Egyesült Államokban az itt ismertetett eljárások alapvetően kártérítési jellegűek, bizonyos esetekben azonban (ha a cselekmény bűncselekményt is megvalósít) büntetőeljárás is indulhat ugyanazon tényállás alapján.

¹⁷⁹⁴ Ebben az esetben az amerikai angolban a „disparagement” kifejezés szerepel, amely általános magyar fordításban lekicsinylést, ócsárlást, lenézést (átv.) jelent (Ország – Magay, 2006; Soanes – Hawker, 2005; Allen, 2003). A defamation law rendszerében viszont ezen a kifejezésen kizárólag azokat a jogsértéseket értik, amelyek üzleti szempontból egy vállalkozásnak (vagy vállalkozónak) igazolhatóan anyagi kárt okoznak (Minc, 2020).

¹⁷⁹⁵ Minc, 2020.

2.2. A sérelem meghatározása

Főszabály szerint a felperes köteles bizonyítani azt, hogy az általa sérelmezett kommunikáció milyen formában és milyen mértékben okozott sérelmet számára. Ezt követően értelemszerűen a bíróság mérlegelésére tartozik, hogy elfogadja-e ezt az érvelést vagy sem.¹⁷⁹⁶ Vannak azonban olyan típusú (súlyú) sérelmek, amelyek esetében magát a sérelem tényét nem szükséges bizonyítani, mert önmagában a közlés tartalma alapján a kialakult bírói gyakorlat szerint megállapítják a jogsértést („defamation per se”). A leggyakrabban előforduló példák a következők:

- ha a tényállítás a felperest bűncselekménnyel hozza összefüggésbe;
- ha azt állítják, hogy a felperes valamilyen fertőző vagy más, tüneteiben taszító betegségben szenved;
- nemi erkölccsel, szexuális élettel kapcsolatos állítások;
- a felperes hivatásával összefüggésben tett állítások, amelyek negatív színben tüntetik fel mások előtt.

Minden más esetben a felperes köteles arra, hogy bizonyítsa a bíróság előtt, hogy milyen kára származott (defamation per quod). Ebben a körben megállapításra kerülhet a valós, tényleges kár, amely a valótlan tényállítás miatt következett be, továbbá büntető jellegű kár, amelynek megítélésére akkor kerülhet sor, ha az alperes cselekménye szándékos, és eleve rosszhiszemű, rosszindulatú volt. Utóbbi kártérítési típusra jellemzően akkor kerül sor, ha a tényleges kár mértéke alapján a kártérítés mértéke méltánytalanul alacsony lenne. Mindezek mellett egyes ügyekben a bíróság a bizonyítottan elszennvedett mentális sérelemre tekintettel is megállapított kártérítést.

2.3. Közszerplők

Közszerplők mindazok, akik saját elhatározásukból, vagy akár a körülményeik folytán a nyilvánosság elé állnak, legyenek akár művészek, politikusok.¹⁷⁹⁷ Ezekben az esetekben a perben a felperesnek (közszerplőnek) azt kell bizonyítania, hogy az általa sérelmesnek vélt (téves) közlés szándékosan, rosszhiszeműen vagy súlyos gondatlanság eredményeként került nyilvánosságra. Mindebből az is következik, hogy a nem (feltétlenül) téves állításokkal szemben előterjesztett keresetek esetén csekély az esélye annak, hogy a bíróság helyt ad a közszerplő kérelmének. A köz- és magánszféra szereplőinek elhatárolása során az egyes államok eltérő szabályozást és joggyakorlatot követhetnek, de nagy vonalakban az alábbi négy kategória állítható fel a tekintetben:

- Magánszemélyek: Olyan személyek, akiknek nem áll szándékában a nyilvános szereplés és nem kívánják kritikának kitenni magukat, nem kívánják, hogy a

¹⁷⁹⁶ Smith, 1992: 81.

¹⁷⁹⁷ Smith, 1992: 48.

nyilvánosság véleményét formáljon róluk. Tipikusan ilyenek a hétköznapi emberek, akik kerülnek a nyilvánosságot.

- Közhivatalnokok: Mindazok, akik az állami szféra hierarchiájában helyet foglalnak, és valamilyen módon ráhatásuk van a kormányzati (közigazgatási) ügyek alakulására. Idetartoznak a közszolgálati dolgozók, a politikusok és mindenki, aki valamilyen formában az állam alkalmazásában áll (pl. állami vállalatnál¹⁷⁹⁸). Az állami vállalatok tekintetében konkrét eseti döntés mondta ki, hogy az Első Alkotmánykiegészítés rendelkezéseit a közszféra tekintetében attól függetlenül kell alkalmazni, hogy milyen szervezeti formában jelenik meg az állam.¹⁷⁹⁹
- Általános közéleti szereplők: Olyan személyek, akik olyan hatalommal vagy befolyással rendelkeznek, amelyek alapján természetesnek mondható, hogy véleményt formáljanak velük kapcsolatban vagy vitát váltsanak ki, például művészek, sportolók, celebek.

Az utolsó kategóriába azok tartoznak, akik csak valamely konkrét oknál vagy körülménynél fogva kerültek a nyilvánosság homlokterébe, olyasmit tettek vagy olyan helyzetbe kerültek, amellyel kiváltották a nyilvánosság érdeklődését.¹⁸⁰⁰ Ebbe a kategóriába sorolják például azokat, akik kirívóan súlyos bűncselekményt követtek el.

A sérelemjoggal kapcsolatos eljárásokkal összefüggésben az alábbi összegző megállapítások tehetők:

Az Egyesült Államok joggyakorlata sokkal inkább az alperest támogatja, mindenekelőtt a közszereplőket érintő ügyekben, tekintettel az Első Alkotmánykiegészítésben megfogalmazott szólásszabadságnak a bírói gyakorlatban kialakult következetességére.

Fentiekől függetlenül az egyes államok eltérő szabályokat alkothatnak és eltérő bírói gyakorlatot folytathatnak a szövetségi gyakorlathoz képest. Bizonyos államokban – különösen az eljárási szabályok – jelentősen eltérhetnek egymástól. Olyannyira, hogy számos államban kriminalizálták a szólásszabadság megsértését, és büntetőeljárás is indulhat a személyiségi jogokat megsértőkkel szemben.

Témánk fő fókusza szempontjából pedig a legfontosabb megállapítás, hogy a már említett Communications Decency Act 230. §-a és az internet technikai sajátosságai következtében az online térben elkövetett személyiségi jogokat sértő cselekmények jelentős része ellenőrizhetetlenné vált.

3. Kormányzati szereplők a közösségi médiában a bírói gyakorlat tükrében

Ebben a fejezetben – tekintettel az Első Alkotmánykiegészítés jelentőségére is – azokat az általunk legfontosabbnak ítélt jogeseteket elemezzük, amelyek az utóbbi időszakban

¹⁷⁹⁸ Az állami vállalatok működésével kapcsolatban lásd: Fézer, 2019.

¹⁷⁹⁹ *Lebron v. National R.R. Passenger Corp.*, 513 U.S. 374, 392 (1995).

¹⁸⁰⁰ *Limited-Purpose Public Figures (LPPFs)*.

jelentős hatást gyakoroltak a kormányzati szereplők közösségi médiában betöltött szerepének jogi megítélésére.¹⁸⁰¹

Az Egyesült Államokban az első mérföldkő, amely a szövetségi kormányzati szereplők közösségimédia-jelenlétét széles körben elterjesztette, az ún. Open Government Initiative (Nyílt Kormányzat Kezdeményezés) volt. Ennek elsődleges célja a működés átláthatóságának megteremtése volt az „új technológiák” felhasználásával.¹⁸⁰² Ezt követően számos központi kormányzati szervnél létrejöttek azok a szervezeti egységek, amelyek a közösségimédia-megjelenésekért felelősek. Mindazonáltal a kormányzat több, közösségi portált üzemeltető vállalattal is megállapodott abban, hogy olyan fejlesztéseket hoznak létre, amelyek a kormányzati kommunikációs elvárásokhoz és elképzelésekhez jobban illeszkednek. Mindezek után számos példa igazolta, hogy a közösségi média a kormányzat megbízható kommunikációs csatornájává vált. Hogy csak a legfontosabbakat említsük: a Twitter használata 2010-ben a keleti parti hóviharak során; a Facebook alkalmazása az ún. Arab Tavasz idején 2011-ben; ugyanebben az évben a Szövetségi Válságkezelési Ügynökség (Federal Emergency Management Agency – FEMA) felhívása arra, hogy a földrengések során a kapcsolattartás megbízhatóbb a közösségi médián keresztül a hagyományos telefonvonalakhoz képest. A válsághelyzetekben szükséges kommunikáció szükségességével, annak megfelelő módzataival már a '60-as, '70-es években elkezdtek foglalkozni.¹⁸⁰³ A '90-es évek végétől azonban megváltoztak a korábbi kommunikációs eszközök és csatornák, sőt, a polgárok elvárásai is ilyen helyzetekben az igazgatási szervekkel, civil szervezetekkel szemben. A leglátványosabb fejlődés pedig a Web 2.0 megjelenéséhez köthető: a Twitter, a Facebook és hasonló médiumok széles körben kerültek alkalmazásra¹⁸⁰⁴ a 2010-es haiti földrengés, a 2011-es fukushimai katasztrófa vagy a Sandy hurrikán (2013) pusztítása esetén.¹⁸⁰⁵ Az internet által biztosított gyorsaság és az információk jelentős mennyiségének viszonylag könnyű megosztása révén a döntéshozatali folyamatok is átláthatóbbá, maguk a döntések pedig ezáltal elfogadhatóbbá válnak.¹⁸⁰⁶

Érdekes ezzel kapcsolatban azt is megfigyelni, hogy míg korábban a technológiai újítások közigazgatási bevezetése felülről lefelé történt, addig a közösségi média használatának begyűrűzése a kormányzati kommunikációba ezzel – legalábbis részben – ellentétes irányt mutat, amely kezdetben kevésbé volt formális, és csak lassanként vett

¹⁸⁰¹ Nyilvánvalóan nem lehet elvonatkoztatni attól a ténytől, hogy akármennyire is igyekszünk politika-ilag objektívek maradni, az Egyesült Államokban a közösségi média és a kormányzat viszonya a Trump-adminisztráció időszakában sokkal intenzívebbé vált. Az a tény, hogy az alábbi jogesetek szignifikánsan csak az egyik politikai oldalt (republikánus) reprezentálja, nem értékvalasztás. A legtöbbet idézett és legnagyobb visszahangot kiváltott eseteket vettük górcső alá.

¹⁸⁰² Obama, 2009.

¹⁸⁰³ Wendling – Radisch – Jacobzone, 2013: 10.

¹⁸⁰⁴ Disaster Service Program Review, 2011: 17.

¹⁸⁰⁵ Cohen, 2013, Lohrmann, 2017.

¹⁸⁰⁶ Wendling – Radisch – Jacobzone, 2013: 7–8.

fel „hivatalos” szerepet. Ez nyilván elsősorban a közösségi média közkedveltségének, ezzel együtt pedig annak köszönhető, hogy a felhasználók információs igénye egyre növekszik ezeken a platformokon.¹⁸⁰⁷

A szólásszabadsággal kapcsolatos bírói gyakorlat jelentőségét – az angolszász jogrendszer nyilvánvaló sajátosságain túl – Schauer gondolataival lehet kiválóan érzékelteni: „az alkotmány morális vonatkozású, határozatlan jogfogalmakat tartalmazó rendelkezéseinek értelmezése során (szólásszabadság, egyenlőség, kegyetlenség stb.) a bíróságok feladata az, hogy elméleteket alkossanak, olyan elméleteket, amelyek alapvetően tudományos jellegűek, mégis jelentősen támaszkodnak az esetjogra”.¹⁸⁰⁸ Barendt pedig – összehasonlító jellegű elemzésében – rámutat arra, hogy „[m]inél részletesebb és összetettebb egy alkotmány, minél sajátosabb a jogi nyelvezete, annál nagyobb jelentősége lesz a szövegszerű és strukturális értelmezésnek”.¹⁸⁰⁹ Könnyű belátni tehát, hogy az amerikai elméleti és esetjogi irodalom miért foglalkozik olyan részletesen, vissza-visszatérően az Első Alkotmánykiegészítés értelmezésével.

A következőkben néhány olyan bírói ítéletet elemzünk, amelyek kifejezetten a kormányzati szereplők közösségimédia-jelenlétével foglalkoztak az Egyesült Államokban. Az alábbiakban elemzett ítéletek az azokban foglalt konkrét döntéseken túlmutató jelentéstartalommal bírnak, és bizonyosak vagyunk afelől, hogy a közeljövőben még számos esetben fognak ezekre a döntésekre hivatkozni – nem csak a precedensjog ismert sajátosságai miatt, hanem a tudományos igényű elemzésekben is.

Először röviden csak utalunk egy, a közösségi média szempontjából fontos mérföldkőnek tekinthető esetre. A *Bland v. Roberts* ügyben 2013-ban a bíróság ugyanis egyértelműen kimondta, hogy a „like” gomb használata a közösségi médiában beletartozik a véleménynyilvánítás szabadságába, így ugyanolyan alkotmányos védelmet élvez, mint a hagyományos sajtóban megjelent szöveges vélemény.¹⁸¹⁰ Ezzel az ítélettel már a bíróság előrevetítette az alábbiakban is látható, további döntéseket a virtuális tér alkotmányos megítélésével kapcsolatban.

A következő döntés Trump elnök Twitter-fiókjával kapcsolatban született.¹⁸¹¹ Az alperesek többek között közösségimédia-felhasználók voltak, akiket „blokkoltak” Donald J. Trump amerikai elnök Twitter-oldalán, tekintettel arra, hogy nemtetszésüket fejezték ki az elnök egyes posztjaiban megfogalmazottakkal szemben. Az alperesek szerint az oldalról történő letiltásuk az amerikai alkotmány véleménynyilvánítással kapcsolatos Első Alkotmánykiegészítésébe ütközik. A Twitteren a blokkolás funkció eredményeként az érintett többé nem fér hozzá a bejegyzésekhez, nem láthatja azokat és nem fűzhet hozzá megjegyzéseket, észrevételeket, holott egyébként ezek a bejegyzések

¹⁸⁰⁷ Mergel, 2012: 468–469.

¹⁸⁰⁸ Schauer, 1983: 1305.

¹⁸⁰⁹ Barendt, 2005: 1.

¹⁸¹⁰ *Bland v. Roberts*, No. 12 – 1671, 4th Cir., (2013).

¹⁸¹¹ *Knight First Amendment Institute, et al. v. Donald J. Trump, et al.* No. 18-1691-cv (2018).

alapértelmezésben bárki számára láthatóak. Az ügy legfontosabb kérdése abból fakad, hogy az elnök a közösségi médiában meglehetősen új gyakorlatot alakított ki a kommunikációt illetően. A perben a legkényesebb kérdés annak eldöntése volt, hogy az elnök által használt Twitter-fiók magánfióknak számít-e vagy sem. Ha ugyanis privátjellegű platformról van szó, akkor természetesen szóba sem kerülhet az Első Alkotmánykiegészítés megsértésének lehetősége. Amennyiben viszont nem magán-, hanem hivatali fiókról van szó, akkor igenis felmerül, hogy az oldalon biztosítani kell az alkotmány Első Alkotmánykiegészítésében megfogalmazott szabadságjogokat.

A felperesek sajátosan határozták meg a közösségi média fogalmát is. Azt állították, hogy ennek lényege éppen a megjegyzések (válaszok, kommentek) elhelyezésének lehetőségében és azok megjelenésének logikájában rejlik. Az eredeti tweetre (bejegyzésre) adott válaszok egy megjegyzésláncot képeznek. Egy bejegyzés megtekintése alkalmával ezek a megjegyzések a bejegyzés alatt láthatóvá válnak. Ráadásul nemcsak az eredeti bejegyzésre tett közvetlen válaszok (első szintű válaszok – first-level replies), hanem az első szintű válaszokra adott további észrevételek (második szintű válaszok – second-level replies) is láthatóak. A megjegyzések láncolata többszintű átfedéseket tesz lehetővé az egyéni vagy éppen csoportos – meglehetősen nagy létszámú – felhasználók között. A felperes álláspontja szerint éppen ez a sajátosság az, ami a Twittert „közösségimédia-felületté” („social media platform”) teszi.

A Fehér Ház álláspontja az ügyben az volt, hogy ugyan az elnöki közösségi oldal nem független teljes mértékben a kormányzattól, mégis, az az aktus, amellyel az elnök blokkolt bizonyos felhasználókat, nem elnöki minőségében történt, hanem magánszemélyként. Az oldalt ugyanis még beiktatását megelőzően, 2009 márciusában hozta létre (@realDonaldTrump), tehát senki sem vitathatja, hogy azt magánszemélyként üzemeltette korábban, és amint elnöki megbízatása véget ér, az ismét teljes mértékben privát fiókká válik. A per során ugyanakkor megállapítást nyert, hogy maga az elnök volt az, aki világossá tette a beiktatását követően, hogy ezen a csatornán az elnöki tevékenységével, politikájával kapcsolatos kommunikációt is fog folytatni. A per idején egyébként az oldalnak több mint ötvenmillió követője volt, a jelen tanulmány készítésének időpontjában közel nyolcvankétfélmillió. Az elnöki bejegyzések tehát a szokásosnál is több reakciót váltanak ki, amelyek további és további kommenteket kapnak.¹⁸¹²

Maga az oldal ugyanakkor számos tekintetben azt a benyomást kelti, mintha hivatalos állami oldal lenne. A tulajdonos megjelölésében is szerepel az a tény, hogy az Egyesült Államok 45. elnöke, és a feltöltött felvételek is leginkább elnöki tevékenysége közben ábrázolják. Egy korábbi, 2017-es sajtókonferencián pedig éppen a Fehér Ház sajtótitkára nyilatkozta, hogy Trump elnök tweetjeit az elnök hivatalos nyilatkozatainak lehet tekinteni, és az oldal egyike a Fehér Ház hivatalos kommunikációs eszközeinek, olyannyira,

¹⁸¹² Nem is beszélve a legutóbbi időkben megjelent, politikai véleményekkel kapcsolatos feszültségekről (2020. május).

hogy annak kezelésében az elnöki adminisztráció közösségi médiáért felelős elnöki aszisztense is részt vesz. További fontos sajátosság, hogy a Nemzeti Archivum az 1978-as, elnöki felvételekkel összefüggésben meghozott törvény (The Presidential Records Act of 1978) alapján Presidential Records hivatalosnak és archiválandónak minősítette azokat a bejegyzéseket, amelyeket az elnök a Twitter oldalán megoszt.

Az elnök és a kormányzat azt mindenestre elismerte, hogy mindazok, akik kritikát fogalmaztak meg a felperesek közül az elnök közösségi oldalán, blokkolásra kerültek, és így ezt követően már nem láthatták sem a bejegyzéseket, sem az azokra adott későbbi válaszokat sem. Mindez azt is megakadályozta a „letiltottak” számára, hogy másokkal eszmét cseréljenek a platformon ebben a témában.

Az elsőfokú bíróság végül úgy döntött, hogy a politikai jellegű kritikát megfogalmazó felhasználók kitiltása az elnök Twitter oldaláról az Első Alkotmánykiegészítés rendelkezéseibe ütközik. A fent kifejtett módon létrejövő hozzászólásláncokkal ugyanis a platformon egy interaktív közösségi fórum jött létre, ugyanakkor a virtuális térben is biztosítani kell a véleménynyilvánítás lehetőségét. Az elnöki Twitter-fiókot az elnök és alkalmazottai kezelték, az korábban is bárki számára elérhető volt, mindenféle előzetes korlátozó rendelkezés nélkül. A fiókot pedig nyilvánvalóan nemcsak privát célokra használja, hanem olyan üzeneteket is közöl, amelyeket elnöki minőségében oszt meg a nyilvánossággal. Ennek megfelelően pedig az elnök és a fiók további kezelői kormányzati szereplőként felügyelik az oldal működését, beleértve a blokkolási lehetőséget is. Nem lehet elválasztani tehát ilyen esetben az egyes kezelői műveleteket aszerint, hogy egy adott tevékenység szempontjából valaki éppen magánszemélyként jár el vagy sem. Azzal tehát, hogy az oldalról letiltottak bizonyos felhasználókat a politikai véleményük miatt, diszkrimináltak egyeseket egy nyilvános, kormányzati felügyelet alatt álló és bizonyos esetekben hivatalos kormányzati álláspontot, politikát közvetítő oldalon. A bíróság egyik különös jelentőségű megállapítása, hogy nem szelektálhatók a felhasználók politikai véleményük alapján egy, az elnök által választott, olyan nyilvános kommunikációs csatornán, amelyen keresztül az üzenetei több millió emberhez jutnak el. Önmagában az a tény, hogy ezt a fiókot magánszemélyként hozták létre, és ugyanilyen minőségben birtokolják, nem jelenti azt, hogy ez a platform a magánszférára vonatkozó szabályok szerinti elbírálás alá esik akkor, ha a tartalmát állami vezetők határozzák meg és magát a csatornát kormányzati jellegű kommunikációra használják. Az ítélet hivatkozik egy korábbi ítéletre is (*Packingham v. North Carolina*), amelyben főszabályként állapították meg, hogy az Első Alkotmánykiegészítés szempontjából a közösségi (elektronikus, virtuális) média ugyanolyan elbírálás alá esik, mint bármely más médium.¹⁸¹³ A fellebbviteli bíróság a körzeti bíróság elsőfokú ítéletét helybenhagyta, ezzel együtt pedig felhívta a peres felek és a közösség figyelmét arra, hogy ha az Első Alkotmánykiegészítés jelent bármit is, akkor azt, hogy a közérdekű

¹⁸¹³ *Packingham v. North Carolina*, 2017.

témákban a kritikus beszédre a helyes válasz a még több beszéd, nem a kevesebb.¹⁸¹⁴ A per jogerősen nem zárult még le.¹⁸¹⁵

Egy másik, az elnöki kommunikációra vonatkozó döntést követő bírói ítélet szintén hasonló módon foglalt állást.¹⁸¹⁶ Ebben az esetben az történt, hogy egy megyei önkormányzat felügyelőbizottságának elnöke létrehozott három Facebook-oldalt, amelyek közül az egyik a személyes oldala volt, egy másik a politikai kampányában, politikusként használt profil és a harmadikat (amely lényegében a per alapját képezte) úgy nevezte el, hogy a felügyelőbizottság elnökének oldala. Ez utóbbit „hivatalos kormányzati” oldalként definiálta, és biztatott mindenkit, hogy bátran fogalmazza meg javaslatait a megyei önkormányzat működésével kapcsolatosan. A Facebook-fiók működése és az oda feltöltött információk, posztok alapján ebben az esetben is egyértelmű volt, hogy annak ellenére, hogy a Facebook működési logikája szerint csak egy magánszemély által létrehozott privát fiókon keresztül lehet menedzselni egy „hivatalos” fiókot, ezen a csatornán elsősorban hivatali információkat, a testület működésével kapcsolatos híreket, eseményeket osztott meg az alperes. A számos komment között kritikus megnyilvánulások is voltak, amelyek érintették mind a testület, mind annak elnökének tevékenységét. Ilyen hangvételű üzeneteket, válaszokat posztolt a felperes is. Az ilyen típusú kritikákra az alperes alkalmanként válaszolt is. Egy közmeghallgatást követően a felperes szintén kritikát fogalmazott meg több fórumon az alperes működésével összefüggésben, amelyből a Facebookon „szóváltás” alakult, és amelyet ezt követően az alperes törölt a felperes és a saját megjegyzéseivel együtt. A felperes ezt a szólásszabadság megsértésének tekintette, és kérte a kommentjei ismételt elérhetővé tételét. Miután ez nem történt meg, bírósághoz fordult. A megyei önkormányzat álláspontja a pert megelőzően és a per során is az volt, hogy a felügyelőbizottság elnökének profiljai nem tekinthetők hivatalos önkormányzati kommunikációs csatornának. Az elsőfokú bíróság az Első Alkotmánykiegészítés megsértése tekintetében a felperesnek adott igazat. Később a fellebbezési kérelemben és a fellebbezés elbírálása során is a felperes azt állította, hogy az ő Facebook-oldalai nem „kormányzati színben” nyilatkoztak, hanem azok az ő személyes, privát véleményét tükrözik, így nem sértette meg az Első Alkotmánykiegészítést.

A bíróság végül a jogerős ítéletében arra a következtetésre jutott, hogy annak ellenére, hogy technikailag valóban csak magánszemélyként lehet fiókot kezelni a Facebookon, a bejegyzések jellegéből egyértelmű volt, hogy azok többségét az alperes hivatali minőségében tette. Számos olyan tevékenységet osztott meg, amelyen részt sem tudott volna venni akkor, ha a felügyelőbizottsági tisztségét nem töltötte volna be.

¹⁸¹⁴ „In resolving this appeal, we remind the litigants and the public that if the First Amendment means anything, it means that the best response to disfavored speech on matters of public concern is more speech, not less.”

¹⁸¹⁵ *Knight First Amendment Institute, et al. v. Donald J. Trump, et al.* 18-1691-cv, For the Second Circuit (2020).

¹⁸¹⁶ *Davison v. Randall et al.*, 2019.

Mindez pedig megalapozza az Első Alkotmánykiegészítés megsértésének lehetőségét, figyelemmel arra is, hogy ez az ítélet is azt hangsúlyozza, hogy az alkotmányos szabályok szempontjából nincs jelentősége annak, hogy a véleménynyilvánítás szabadsága tradicionális vagy virtuális (értsd: elektronikus) környezetben történik.¹⁸¹⁷ A *Packingham v. North Carolina* ügyben ugyanis épp az volt a vizsgálat egyik kulcskérdése, hogy az internet olyan közösségi térnek minősíthető-e, amelyre alkalmazni kell az Első Alkotmánykiegészítésben foglaltakat. Ez utóbbi ügyben Kennedy bíró álláspontja az volt, hogy nincs szükség annak vizsgálatára, hogy milyen fizikai értelemben vett térben valósul meg a kommunikáció. Megítélése szerint az internet ebből az aspektusból egy hatalmas demokratikus fórum, amelynek része a közösségi média, így ez utóbbi is értelemszerűen az alkotmányos szabályozás védelme alá tartozik.

Témánk szempontjából az egyik legfontosabb megállapítás – a véleménynyilvánítás szabadságára vonatkozó kinyilatkoztatások mellett –, hogy a bíróságok a közösségi platformokon fenntartott fiókok működése szempontjából a tulajdonos (kezelő) kommunikációs gyakorlatát érdemben vizsgálják, és ez alapján mérlegelnek a tekintetben, hogy egy magánszemély által létrehozott platform kormányzati, „hivatalos” fióknak minősül-e, avagy sem. A bírói gyakorlat pedig abba az irányba mutat, hogy ha egy ilyen fórumon valaki a munkájával összefüggésben is megoszt információkat, az olyan hivatalos kommunikációnak minősül, amely megalapozza az Első Alkotmánykiegészítésben megfogalmazottak alkalmazását. Kijelenthetjük tehát, hogy az Egyesült Államok bírói gyakorlatában a jövőben – a precedensjogra is figyelemmel – minden olyan, akár magánszemély által létrehozott közösségi oldalt hivatalos, „kormányzati” profilként fognak kezelni, amelyen a magánszemély hivatali tisztségével összefüggésben is megnyilatkozik. Ezzel a kérdéssel kapcsolatban az eset egyik érdekessége még Keenan bíró párhuzamos indokolása. Keenan álláspontja szerint nem volna szabad minden kormányzati tisztviselőnek korlátlanul megnyilvánulnia hivatali kérdésekben, legfeljebb csak a szűk értelemben vett hatáskörét illetően. Példaként az esetben megjelenő bizottságot említette, amellyel kapcsolatban kifejtette, hogy bizonyos hatáskörök, döntési kompetenciák a bizottságot, mint testületet illetik meg. Az elnök jogköre ehhez képest elsősorban az ülésvezetés és a napirend meghatározása. Az elnöknek tehát – a bíró álláspontja szerint – nincs korlátlan és alanyi joga arra, hogy a bizottság döntési kompetenciáit érintő kérdésekben megnyilatkozzon a közösségi médiában. Itt ugyanis nem választott tisztségviselőkről van szó. Utóbbiak esetében más a helyzet, mert az állampolgári felhatalmazás alapozza meg azt a lehetőséget, hogy tisztségüket tekintve bárhol, akár a közösségi médiában is megnyilvánuljanak a hivatalos feladatkörükben, tisztségükben.¹⁸¹⁸

¹⁸¹⁷ *Packingham v. North Carolina*, 2017.

¹⁸¹⁸ Itt egyébként példaként az indokolás pont az általunk előzetesen elemzett Trump-féle Twitter-használattal kapcsolatos bírói döntést hivatkozza.

4. Az adatvédelem és a magánszféra védelmének egyes kérdései

Az Egyesült Államok adatvédelemmel kapcsolatos szabályozási rendszere merőben eltérően fejlődött az európai megoldásoktól. A szabályozási logika alapvetően az önszabályozásból indult ki, és ez a kiindulópont máig érezhető hatással van a magánszféra védelmének rendszerére.

4.1. Az amerikai privacy-értelmezés elemi kérdései

Az Egyesült Államok adatvédelmi szabályozása kapcsán mindenekelőtt azt kell tisztáznunk, hogy az adatvédelmi jog egyik alapfogalma, a „privacy” kifejezés szélesebb értelmezési tartományt fed le, mint Európában. Ez természetesen nem képezi akadályát annak, hogy az adatvédelemmel összefüggésben a privacy fogalma alatt magánszférát értsünk e tanulmányban is, de a szabályozási sajátosságok megértéséhez ez fontos szempont. A privacy fogalmának egyébként egyes álláspontok szerint több típusa létezik, és tartalma dinamikusan változik, különösen napjaink technológiai fejlődésének tükrében.¹⁸¹⁹

A magánszféra védelmével kapcsolatos elvek tudományos megalapozása az Egyesült Államokban kezdődött, Warren és Brandeis *The Right to Privacy* címet viselő tanulmányával¹⁸²⁰, és már akkoriban is a technológiai fejlődés (fényképezőgép) vívmányai váltották ki a magánszféra védelmének szükségességét.¹⁸²¹ Mint azt Szőke összefoglalja, a magánszférához való jog a 20. század első felében fokozatosan, a bírói gyakorlat alapján vált egyre elfogadottabbá az Egyesült Államok jogában. Az európai jogrendszerek később az Amerikai Egyesült Államok megoldásait követve kezdtek a magánélethez való joggal foglalkozni, és a huszadik század végére hatékonyabb magánéletvédelmi rendszereket építettek ki, olyannyira, hogy túl is léptek Warren és Brandeis eredeti elgondolásain, és a magánszférát az állami információpolitika túlhatalmával szemben is védelembe vették.¹⁸²²

Jelentős mérföldkő volt az adatvédelmi szabályozásban az OECD-irányelvek elfogadása 1980-ban.¹⁸²³ Az ebben foglalt előírások nem voltak kötelező érvényűek, de tekintettel arra, hogy számos állam részese volt az irányelvek megfogalmazásának (köztük az Egyesült Államok is), a dokumentum kellő kiindulópontot adott az adatok nemzetközi áramlásának szabályozásához.¹⁸²⁴ Ez azért nagyon fontos, mert az adatok nemzetközi áramlásának jelentősége azóta hatványozottan felértékelődött. Könnyű belátni, hogy az információs technológia fejlődése és térhódítása egyre több kihívás elé állítja a magánszféra védelméért küzdőket. Elég csak visszacsatolnunk például arra a megközelítésre,

¹⁸¹⁹ Szőke, 2015: 13.

¹⁸²⁰ Warren – Brandeis, 1890.

¹⁸²¹ Post, 1991: 648.

¹⁸²² Szőke, 2015: 27.

¹⁸²³ Bing, 1984: 272.

¹⁸²⁴ Szőke, 2015: 33.

amely az Első Alkotmánykiegészítés értelmezésének reformját is az adatok hatalmas mennyiségének kezelésével összefüggésben szorgalmazták. Az adatok nemzetközi áramlásának szabályozása mindazonáltal üzleti és nemzetbiztonsági kérdéssé is vált.

Az Egyesült Államok szabályozási környezete azonban továbbra sem mutatott egységes képet, az általános jellegű szövetségi szabályozás szinte teljesen hiányzott, és a tagállami szabályozás is inkább esetlegesnek volt mondható.¹⁸²⁵ Az Egyesült Államok adatvédelmi joga a második generációs szabályozás időszakában az európai fejlődéstől eltérő irányt vett. Az önszabályozási megoldások ezzel szemben egyre elterjedtebbek lettek, de alapvetően a gazdasági szféra érdekei érvényesültek. Számos jól körülhatárolt területre vonatkozóan azonban született szektorális szabályozás, például az egészségügy, a banktitok, a hírközlés, vagy a gyermekek online jelenléte kapcsán.¹⁸²⁶ Az Egyesült Államok sajátos szabályozásának alapja egyes álláspontok szerint nem gyengébb, mint az európai, csak más alapjogi felfogásra épül. A jogalkotó kiindulópontja az, hogy az adatvédelmi kérdéseket a piaci erőviszonyokra és az iparági önszabályozásra bízza, és csak akkor avatkozik be a folyamatokba, amikor az feltétlenül szükséges.¹⁸²⁷

Figyelemmel azonban a világ gazdaság globalizálódására és az információs és kommunikációs technológia töretlen fejlődésére, az Egyesült Államok sem tudta teljesen elkerülni azt, hogy a nemzetközi adatáramlásba valamilyen szabályozott módon bekapcsolódjon. Hosszú egyeztetéseket követően aztán sor került a Safe Harbour Agreement¹⁸²⁸ megkötésére az Európai Unió és az Egyesült Államok között. Ennek lényege, hogy az EU adekvát szabályozásnak (és védelemnek) fogadta el azoknak a szereplőknek az adatkezelését, amelyek teljesítették a megállapodásban foglalt követelményeket (Safe Harbour Principles).¹⁸²⁹ Nem sokkal a megállapodás megkötését követően, 2001. szeptember 11-én került sor arra a terrorcselekményre, amely azonban jelentősen megváltoztatta a továbbiakra az Egyesült Államok adatpolitikáját, különösen, ami a nemzetközi adatáramlást érinti. Ezt követően – átmeneti idő után – a nemzetközi adatkezelési politika meghatározó szereplőjévé ismét az Egyesült Államok vált.¹⁸³⁰ Olyannyira, hogy az Európai Bíróság 2015-ben kimondta, hogy nem alkalmazhatók a Safe Harbour Egyezményben foglalt rendelkezések, mert nincsenek meg a kellő garanciák az Európából származó adatok kezelésére.¹⁸³¹ Ez azért is volt fontos, de nehéz döntés az internetszolgáltatók szempontjából, mert számos, az Egyesült Államokban honos cég erre

¹⁸²⁵ Sokkal inkább szektorális szabályok születtek szövetségi szinten is, ilyenre példa az 1974-es Privacy Act, amely az állami szféra adatkezelését szabályozta. Lásd: Jóri, 2005: 34.

¹⁸²⁶ Claypoole, 2014: 2.

¹⁸²⁷ Szőke, 2015: 53.

¹⁸²⁸ 2000/520/EK bizottsági határozat.

¹⁸²⁹ Jóri, 2005: 34.

¹⁸³⁰ Jóri, 2005: 35.

¹⁸³¹ *Schrems v. Data Protection Commissioner*, C-362/14. (2015).

alapozva végzett adatkezelést a szolgáltatásaikhoz kapcsolódóan.¹⁸³² Az egyik legjelentősebb ügyben Maximilian Schrems osztrák Facebook-felhasználó nyújtott be az írádatvédelmi hatóságokhoz¹⁸³³ panaszt amiatt, mert a felhasználói adatait az Egyesült Államokba továbbították. A probléma alapja az volt, hogy 2013-ban Edward Snowden az Egyesült Államok hírszerző szolgálatának a tevékenységeire vonatkozóan azt állította, hogy az Egyesült Államok joga és gyakorlata nem biztosít elégséges védelmet az ebbe az országba továbbított adatok hatóságok általi megfigyelésével szemben. Az íráhatóság azzal az indokkal utasította el a panaszt, hogy a Bizottság 2000. július 26-i határozatában megállapította, hogy az Egyesült Államok az ún. „biztonságos kikötő” rendszere keretében megfelelő védelmi szintet biztosít a továbbított személyes adatok számára. A jogi eljárás során a High Court of Ireland fordult az Európai Bírósághoz, amely végül úgy ítélte meg, hogy „a Bizottság azon határozatának létezése, amely megállapítja, hogy valamely harmadik ország megfelelő védelmi szintet biztosít a továbbított személyes adatoknak, nem teheti semmissé, vagy csökkentheti a nemzeti felügyeleti hatóságok számára az Európai Unió Alapjogi Chartája és az irányelv alapján biztosított jogköröket”.¹⁸³⁴ Ez az ítélet kitűnő példa a két adatvédelmi szabályozási modell között fennálló feszültségre. Az adatok nemzetközi áramlásának kérdése tehát régóta megkerülhetetlen, mégis teljes körű megoldás a problémára. Az EU általános adatvédelmi rendelete¹⁸³⁵ több kérdést is rövidre zár ugyan (az EU területén nyújtott szolgáltatásokkal szemben támasztott követelmények, függetlenül a szolgáltató honosságától), mégis maradtak olyan – akár gyakorlati – kérdések, amelyek nem kerültek feloldásra.¹⁸³⁶

4.2. *Magánszféra a közösségi médiában?*

A magánszféra védelmét tekintve egyes szerzők a közösségi médiát egyenesen átoknak tekintik.¹⁸³⁷ A közösségi oldalakon keresztül a szolgáltatók számos olyan adathoz férnek hozzá, amelyeket a felhasználók sokszor önként, de számos esetben nem feltétlenül tudatosan osztanak meg. Mindezek mellett az így megszerzett adatokat a szolgáltatók további következtetések levonására is képesek használni (vásárlási szokások, preferenciák, online ismerősök hasonló szokásai, utazási desztinációk stb.). Az egyik legfőbb

¹⁸³² Schubauer, 2016: 141.

¹⁸³³ Tekintettel a Facebook íráleányvállalatára.

¹⁸³⁴ Az Európai Unió Bírósága, 2015: 2.

¹⁸³⁵ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2016/679 rendelete (2016. április 27.) a természetes személyeknek a személyes adatok kezelése tekintetében történő védelméről és az ilyen adatok szabad áramlásáról, valamint a 95/46/EK rendelet hatályon kívül helyezéséről (általános adatvédelmi rendelet).

¹⁸³⁶ E sorok szerzője éppen a jelen tanulmány elkészítéséhez szükséges forráskutatás során szembesült olyan helyzettel, amelynek során azért nem fért hozzá egy-egy cikkhez, mert az amerikai honlap a GDPR szabályozásra hivatkozással (felismerve a számítógép IP-címe alapján a látogató európai voltát) megtagadta a hozzáférést, elkerülendő az esetleges jogi vitákat a felhasználói adatok kezelésének jogszerűségével összefüggésben.

¹⁸³⁷ Claypoole, 2014: 1.

kritika az Egyesült Államok szabályozási megoldásával szemben, hogy a formális kötelezettségek teljesítése esetén a szolgáltatók nem vonhatók felelősségre, tehát adott esetben a felhasználók nem kapnak valós védelmet. Amennyiben például egy szolgáltató az általános feltételek között¹⁸³⁸ nem tájékoztatja a felhasználót arról, hogy milyen adatokat gyűjt a későbbiekben, akkor az FCC szankciókkal sújthatja a kereskedelmi előírások megsértése miatt. Amennyiben viszont a tájékoztatás formálisan megtörtént, úgy nem alkalmazhatnak jogkövetkezményeket akkor sem, ha esetleg a megszerzett adatokból további következtetéseket vontak le, és jelentős üzleti előnyre tettek szert.¹⁸³⁹ E tekintetben a hozzájárulás tájékozott volta nem jön számításba, ellentétben az európai joggal. Az FCC 2011-től határozottabb fellépést mutatott azokkal a közösségi platformokkal szemben, amelyek megszegték a saját adatkezelési tájékoztatóikban foglaltakat. Az ilyen esetekben a szolgáltatókat arra kötelezte, hogy kössenek egyezséget, és térjenek át egy olyan hosszú távú adatkezelési politikába, amelynek értelmében a hatóság szorosabb ellenőrzést jogosult végezni felettük. Ilyen egyezség megkötésére végül majd¹⁸⁴⁰ minden globális szolgáltató rákényszerült: a Facebook, a Twitter, a MySpace és a Google is.¹⁸⁴¹ Az Egyesült Államokban számos olyan, nem szövetségi szintű szabály létezik, amelyek az adatok biztonságát hivatottak garantálni a közösségimédia-felületeken. Ezek közül néhány olyan, amely aktív szabályozási kötelezettséget ír elő, más szabályok csak akkor alkalmazandók, ha felmerül az érintett adatok elvesztésének (eltulajdonításának) vagy az eredeti céllal ellentétes felhasználásának lehetősége. Szűk körben az egyes államok is jogosultak arra, hogy – tiszteletben tartva az alkotmányos rendelkezéseket – bizonyos esetekben olyan szektorális szabályozást alkalmazzanak, amely kifejezetten a közösségi médiát érinti. California államban például a fiatal felhasználók tekintetében kötelezővé tették annak a biztosítását a közösségimédia-szolgáltatók számára, hogy az érintett korcsoportba tartozók utólag törölhessék a kommentjeiket. Ez volt gyakorlatilag az első lépés a felejtéshez való jog biztosítása felé vezető úton.

4.3. A legújabb fejlemények a magánszféra védelmében

Tekintettel arra, hogy több politikai és tudományos szervezet is megfogalmazott ajánlásokat a közösségi média – elsősorban politikai befolyások miatti – szabályozására¹⁸⁴¹, az Egyesült Államokban az elmúlt évben (2019 novemberében) *Online Privacy Act* címmel került előterjesztésre egy törvényjavaslat, amely alapvető változásokat hozna az adatvédelmi szabályozásban. A javaslat elsődleges célja lényegében

¹⁸³⁸ Ami lehet a regisztrációkor „pipával” elfogadott tájékoztató vagy általános szerződési feltétel része.
¹⁸³⁹ Claypoole, 2014: 2.

¹⁸⁴⁰ Claypoole, 2014: 2.

¹⁸⁴¹ Stigler Committee on Digital Platforms, 2019: 325–327.

egy adatvédelmi hatóság létrehozása (United States Digital Privacy Agency).¹⁸⁴² A javaslat gyakorlatilag azokat a legfontosabb jogintézményeket és definíciókat kívánja beépíteni az Egyesült Államok jogrendjébe, amelyeket a nemzetközi dokumentumok már korábban is nevesítettek, és amelyek jó része szerepel az EU általános adatvédelmi rendeletében is. Kifejezett meghatározásokat tartalmaz a profilalkotásra vonatkozóan, részletesen meghatározva azokat a műveleteket, amelyeket a közösségi platformok gyakorlatilag jelenleg is végeznek a minél sikeresebb kereskedelmi tevékenység érdekében.

A javaslat számos, az Egyesült Államok szövetségi szabályozásában nem vagy csak szektorálisan megjelenő szabályt átfogóan, kódexjelleggel rendezne. Álláspontunk szerint ennek a javaslatnak, pontosabban a 2019-ben és 2020-ban kialakulóban lévő jogalkotási folyamatoknak a részletes elemzése önálló tanulmányt érdemelne, de e munka kereteit mindenképpen szétfeszítené. Ennek tükrében csupán néhány érdekességet villantunk fel, hogy lássuk, milyen komoly elhatározások születtek politikai síkon a magánszféra védelmének szabályozásában.

Az egyik ilyen fontos kérdés a magánszféra sérelmének meghatározása („privacy harm”). A javaslat e tekintetben tíz érdeksérelmi csoportot különít el, amelyek a következők: közvetlen vagy közvetett pénzügyi vagy gazdasági hátrány; fizikai sérelem; pszichológiai sérelem, ideértve a szorongást, zavart, félelmet vagy más bizonyítható mentális traumát; kedvezőtlen döntések vagy következmények az érintett jogainak gyakorlása során, illetve a munkavállalói helyzet kedvezőtlennek válása (ideértve pl. az elbocsátást), kedvezőtlen hitelbírálati vagy biztosítási helyzet kialakulása, vagy oktatási, egészségügyi szolgáltatásokhoz való hozzáférés elnehezülése; megbélyegzés, hírnév sérelme; diszkrimináció az áruk, szolgáltatások ellenértéke tekintetében; más kedvezőtlen következmény, amely a családi élettel, otthonléttel összefüggésben következik be, ideértve a szűkebb baráti kapcsolatokat és az online tereket is (sic!); a véleménynyilvánítás szabadságának sérülése, ha az a személyes adatok háttérben történő gyűjtésével és feldolgozásával összefüggésben történik; az egyén, egyének csoportja vagy a társadalom függetlenségének megsértése; más kedvezőtlen következmény vagy lehetséges következmény, amely a törvény (javaslat) rendelkezéseinek megsértése miatt történik. A javaslat a fentiekben túlmenően foglalkozik a közérdekű adatok fogalmával, valamint büntetni rendelné a személyes adatok ártó szándékú nyilvánosságra hozatalát, amennyiben az adatkezelés mások számára kárt okoz, ideértve a megfélemlítést, más bűncselekmény elkövetésének megkönnyítését, súlyos vagy életveszélyes sérülések okozását.

A javaslat részletezi az egyéni jogokat, a hozzáférést (tájékoztatás), a kijavításhoz való jogot (pontosság), az adatok törléséhez való jogot, a tájékoztatáshoz való jogot. Külön nevesíti azt, hogy az automatizált döntések felett humán ellenőrzés legyen, amennyiben az adatkezelés eredményeként felmerül a lehetsége a magánszféra súlyos sérelmének. Az egyén autonómiához való jogának rögzítésével a javaslat tiltaná az

¹⁸⁴² H.R.4978 – Online Privacy Act of 2019.

olyan profilalkotásokat, amelyhez az érintett nem adta kifejezett hozzájárulását. Az adatok kezelésének időbeli korlátját elsődlegesen az érintett hozzájárulása képezi. Az adatkezelési hozzájárulás megadását a javaslat adatkategóriánként várná el, egyenként megadva az adatkezelés időtartamát, de bizonyos esetekre a vélelmezett hozzájárulás lehetőségét is fenntartja az előterjesztő, amennyiben egy termékhez vagy szolgáltatáshoz kapcsolódóan alapvető és nyilvánvaló adatok kezelése történik, és a termék vagy szolgáltatás igénybevételét kifejezetten az érintett kezdeményezte.

A javaslat részletes elvárásokat fogalmaz meg az adatkezelők adatkezelési gyakorlatát és folyamatait illetően, kitérve az adattakarékosság követelményére, előírva az adattovábbítás feltételeit, illetőleg külön rendelkezik a földrajzi helyzettel kapcsolatos személyes adatok kezeléséről is. Az egyik legkomolyabb újítás a már említett Digital Privacy Agency felállítása volna. Ez a hatóság gyakorlatilag a törvény szabályainak végrehajtására lenne hivatott, elég széles, szabályozási, jogértelmezési, vizsgálati (ellenőrzési) és végrehajtási jogosítványokkal.

A republikánus javaslattal szinte egy időben, 2019 decemberében került benyújtásra a Szenátushoz egy hasonló témájú törvényjavaslat, a Consumer Online Privacy Rights Act.¹⁸⁴³ Ez a törvényjavaslat szintén az alapvető, felhasználók magánszféráját védő jogintézmények törvényi szintű rögzítését tűzte ki célul, és gyakorlatilag ugyanazokat az alapvető jogokat rögzíti, amelyek a fent említett javaslatban is szerepelnek, egy kicsit másként. Megjelenik az átláthatóság követelménye, a törléshez való jog, a pontosság és az adattakarékosság elve. Ennek a javaslatnak a sajátossága, hogy ugyan nem állítana fel szabályozó hatóságot (a jogszabály végrehajtási feladatainak hatósági részét a már működő FCC-re bízna), de előírná a szolgáltatók számára, hogy alkalmazzanak egy-egy adatvédelmi és adatbiztonsági tisztviselőt. A fogalmakkal kapcsolatban ez a javaslat talán közelebb áll az európai szabályozási logikához. Külön nevesíti a biometrikus és az érzékeny adatokat, és a nagy adatkezelőket is.

Összegzés

Összefoglalásképpen megállapítható, hogy az Egyesült Államok közösségi médiát érintő joggyakorlata alapvetően az Első Alkotmánykiegészítés értelmezéséhez kapcsolódik. De ugyanúgy, ahogy szinte minden más vizsgálati területet (ideértve a jog világán messze túlmutató kérdéseket is), a közösségi média, és az a rohamtempóban fejlődő technológia, amely a háttérben áll, gyökeresen változtatja meg a jogi gondolkodást. Ha csupán azokon a kérdéseken tekintünk végig, amelyeket ebben a tanulmányban érintettünk, akkor azt láthatjuk, hogy nem pusztán „egyszerű” jogalkotásra vagy – tekintettel a precedensjogra – jogformálásra, értelmezésre készített ez az új és folyton megújuló jelenség, hanem már egyenesen az alkotmányos alaptéziseket kezdi ki. Olyan, szinte kőbe vésettnek gondolt, kikristályosodottnak tartott elvek tekintetében nyitja újra

¹⁸⁴³ S.2968 – Consumer Online Privacy Rights Act.

a vitákat, amelyek megváltoztatását, megkérdőjelezését néhány évtizeddel ezelőtt nem is gondoltuk volna elképzelhetőnek. Számos olyan jogintézmény van, amelynek működése, érvényesülése nem függ attól, hogy a szabályozott magatartások milyen, fizikai vagy virtuális környezetben játszódnak le. Sokáig az interneten megjelenő kommunikációra is a megfelelő analógiával alkalmazhatónak tűntek mindazok a generális elvek, amelyek a hagyományos média szabályozását és szabadságát voltak hivatottak biztosítani. A tanulmányban nem érintettük – mert önálló szintetizálást érdemlő kérdés lett volna –, a gyermekvédelem témakörét, különösen az online térben. Mégis fontosnak tartjuk megjegyezni, tekintettel arra, hogy kitűnő példa mind a szektorális szabályozási jellegre, mind pedig arra, hogy bár újabb és újabb kihívások jelennek meg az online térben, mégis a hagyományos eszközök (elsősorban szabályozás) alkalmasak arra, hogy legalábbis megkíséreljék kordában tartani a deviáns magatartások elszaporodását. Ezen a területen a szövetségi szintű szabályok száma a többi, „privacy”-t érintő normához képest is jelentős. Ráadásul az Egyesült Államok relatíve korán, már a kilencvenes években felismerte, hogy az internet új teret és lehetőséget adott a deviáns magatartások elterjedésének. A közösségi médiában megjelenő, legújabb keletű problémák azonban új kapukat dönggetnek. Az adatok nagyszámú, kumulált kezelése, ezáltal a felhasználók személyiségének megismerése és befolyásolása nemcsak fogyasztási szempontból vet fel kérdéseket, hanem a döntéshozatali folyamatokban való részvétel szempontjából is. A befolyásolás lehetősége miatt azonban felmerül a kérdés, hogy a képviseleti demokráciába vetett bizalom meddig tartható fenn egy olyan világban, ahol a fake news és a kiegyensúlyozott tájékoztatás határa nemhogy elmosódott volna, hanem olykor még a valóság is hamisnak tűnik, és a legképtelenebb dolgokat is képesek vagyunk elhinni egyszerre. Mennyire megalapozott a felhatalmazása annak a döntéshozatali testületnek, amely adott esetben úgy szerzett látszólag demokratikus többséget, hogy közben a választásra jogosultak jó része nem volt kellően tájékozott. Márpedig azzal a gondolattal kezdtük tanulmányunkat, hogy a média éppen azért „közvetít”, elnevezésének eredetét is ideidézve, hogy transzformálja a hétköznapi ember számára azokat a jelenségeket, amelyek alapján időszakosan ugyan, de döntéseket hoz, és amelyek következtében végső soron befolyással van a világ folyására. Számunkra a legfontosabb üzenete ezeknek a folyamatoknak az – és emiatt bizakodóak vagyunk a jövőt illetően –, hogy (legalábbis az Egyesült Államokban) mindkét meghatározó politikai oldal felismerte, hogy aktív lépésekre van szükség a ma általunk ismert és legitimnek tartott demokratikus döntéshozatali folyamataink, valamint a magánszféránk és a széles értelemben vett becsületünk megvédésére.

Felhasznált források jegyzéke

- [1] Ammori, Marvin (2014): The “New” New York Times: Free Speech Lawyering in the Age of Google and Twitter, The First Amendment moves beyond the courts. *127 Harv. L. Rev.*, 2259, https://harvardlawreview.org/wp-content/uploads/2014/06/vol127_Ammori.pdf (2020. 04. 05.).
- [2] Balkin, Jack M. (2014): Old-School/New-School Speech Regulation, Governments develop new techniques for controlling and surveilling speech. *127 Harv. L. Rev.*, 2296, https://harvardlawreview.org/wp-content/uploads/2014/06/vol127_balkin.pdf (2020. 04. 05.).
- [3] Barendt, Eric (2005): *Why Protect Free Speech? In: Freedom of Speech*. Second Edition. Oxford: Oxford University Press, pp. 38.
- [4] Bing, Jon (1984): The Council of Europe Convention of the OECD Guidelines on Data Protection, 5 *Mich. J. Int’l L.*, pp. 271–303. <https://repository.law.umich.edu/mjil/vol5/iss1/13> (2020. 04. 15.).
- [5] Claypoole, Theodore F. (2014): Privacy and Social Media. *Business Law Today*, (January 2014), pp. 1–4. <https://www.jstor.org/stable/10.2307/businesslawtoday.2014.01.05> (2019. 11. 07.).
- [6] Cohen, S. E. (2013): Sandy Marked a Shift for Social Media Use in Disasters. *Government Technology*, <https://www.govtech.com/em/disaster/Sandy-Social-Media-Use-in-Disasters.html> (2017. 11. 30.).
- [7] *Constitution of the United States of America* (2013): Washington, D.C., Columbia: Cato Institute.
- [8] Consumer Online Privacy Rights Act (2019) S. 2968.
- [9] Crawford, Susan (2014): First Amendment Common Sense. *127 Harv. L. Rev.*, 2343, https://harvardlawreview.org/wp-content/uploads/2014/06/vol127_crawford.pdf (2020. 04. 05.).
- [10] Disaster Service Program Review (2011): *American Red Cross*.
- [11] Fézer Tamás (2019): Állami vállalatok működése és jogi szabályozása az Amerikai Egyesült Államokban. In: Szikora Veronika (szerk.): *Állami vállalatok nemzetközi összehasonlításban*. Budapest: Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó Kft., pp. 119–144.
- [12] Fiss, Owen M. (1986): Free Speech and Social Structure. *71 Iowa L. Rev.*, 1985–1986, pp. 1405–1425. https://digitalcommons.law.yale.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2211&context=fss_papers (2020. 04. 12.).
- [13] Fung, Brian (2019): White House proposal would have FCC and FTC police alleged social media censorship. *CNN Business*, 2019. augusztus 10. <https://edition.cnn.com/2019/08/09/tech/white-house-social-media-executive-order-fcc-ftc/index.html> (2020. 05. 17.).

- [14] Gillespie, Tarleton (2018): Platforms Are Not Intermediaries. *2 Geo. L. Tech. Rev.*, pp. 198–216.
- [15] Historical Society of the New York Courts (2020): *Crown v. John Peter Zenger*, 1735. <https://history.nycourts.gov/case/crown-v-zenger/> (2020. 05. 05.).
- [16] Jóri András – Soós Andrea Klára (2016): *Adatvédelmi jog, Magyar és európai szabályozás*. Budapest: HVG-Orac.
- [17] Jóri András (2005): *Adatvédelmi kézikönyv*. Budapest: Osiris.
- [18] Keats Citron, Danielle (2019): *Fostering a Healthier Internet to Protect Consumers. Hearing Before the House Committee on Energy and Commerce*. 2019. október 16, Washington, D.C. <https://docs.house.gov/meetings/IF/IF16/20191016/110075/HHRG-116-IF16-Wstate-CitronD-20191016.pdf> (2020. 05. 10.).
- [19] Koltay András (2019): *Az új média és a szólásszabadság. A nyilvánosság alkotmányos alapjainak újragondolása*. Budapest: Wolters Kluwer.
- [20] Lohrmann, D. (2017): Review: The Year Hurricanes Devastated Land, Data and Trust. *Government Technology*, <https://www.govtech.com/blogs/lohrmann-on-cybersecurity/2017-the-year-hurricanes-devastated-land-data-and-trust.html> (2017. 12. 17.).
- [21] Majtényi László (2006): *Az információs szabadságok, adatvédelem és a közérdekű adatok nyilvánossága*. Budapest: Complex.
- [22] McGill, Margaret Harding – Lippman, Daniel (2019): *White House drafting executive order to tackle Silicon Valley's alleged anti-conservative bias*. 2019. augusztus 7. <https://www.politico.com/story/2019/08/07/white-house-tech-censor-ship-1639051> (2020. 05. 17.).
- [23] Mergel, Ines (2012): *The Public Manager 2.0: Preparing the Social Media Generation for a Networked Workplace*. DOI: 10.2307/23272651.
- [24] Miller, D. – Costa, E. – Haynes, N. – McDonald, T. – Nicolescu, R. – Sinanan, J. – Wang, X. (2016): Academic studies of social media. In: Miller, D. – Costa, E. – Haynes, N. – McDonald, T. – Nicolescu, R. – Sinanan, J. – Wang, X.: *How the World Changed Social Media*. UCL Press. <https://www.jstor.org/stable/j.ctt1g69z35.9> (2019. 11. 7.).
- [25] Minc (2020): U.S. Defamation Laws. <https://www.minclaw.com/us-defamation-laws> (2020. május 20.).
- [26] Napoli, Philip M. (2019): What Would Facebook Regulation Look Like? Start With the FCC Opinion: Platform giants need to meet the public interest standard, just like broadcast. *Wired*, 2019. október 4., <https://www.wired.com/story/what-would-facebook-regulation-look-like-start-with-the-fcc> (2020. 05. 15.).
- [27] Obama, B. (2009): *Transparency and Open Government. Memorandum for the Heads of Executive Departments and Agencies*. Washington, D. C., Columbia: Federal Register. <https://www.whitehouse.gov/sites/whitehouse.gov/files/omb/memoranda/2009/m09-12.pdf> (2020. 01. 10.).

- [28] Online Privacy Act (2019): A Bill, H.R. 4978.
- [29] Post, Robert C. (1991): Rereading Warren and Brandeis: Privacy, Property, and Appropriation. *Case W. Res. L. Rev.*, 1990–1991, pp. 647–680. https://digitalcommons.law.yale.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1205&context=fss_papers (2020. 04. 20.).
- [30] *Presidential Records*: <https://www.archives.gov/about/laws/presidential-records.html> (2020. 01. 6.).
- [31] Samples, John – Matzko, Paul (2020): *Social Media Regulation in the Public Interest: Some Lessons from History*. Knight First Amendment Institute at Columbia University, 2020. május 4., <https://knightcolumbia.org/content/social-media-regulation-in-the-public-interest-some-lessons-from-history> (2020. 05. 26.).
- [32] Schauer, Frederick (1983): *Must Speech Be Special? Faculty Publications*. 878, pp. 1284–1306. <https://scholarship.law.wm.edu/facpubs/878> (2020. 04. 05.).
- [33] Schubauer Petra (2016): Adatvédelem vagy biztonság? *Magyar Rendészet*, 2016/1., pp. 141–146.
- [34] Smith, Gerald R. (1992): Of Malice and Men: The Law of Defamation. 27 *Val. U. L. Rev.*, 39, <https://scholar.valpo.edu/vulr/vol27/iss1/2> (2020. 05. 20.).
- [35] Stigler Committee on Digital Platforms Final Report (2019): *Stigler Center for the Study of the Economy and the State*. Chicago Booth, September 2019, <https://research.chicagobooth.edu/stigler/media/news/committee-on-digitalplatforms-final-report> (2020. 05. 20.).
- [36] Szőke Gergely László (2015): *Az európai adatvédelmi jog megújítása. Tendenciák és lehetőségek az önszabályozás területén*. Budapest: HVG-Orac.
- [37] The Tryal of John Peter Zenger (1738): Printed for J. Wilford, London, p. 32. https://history.nycourts.gov/wp-content/uploads/2018/11/History_Tryal-John-Peter-Zenger.pdf (2020. 03. 05.).
- [38] Thomas, Kenneth R. (ed. in chief) (2012): *The Constitution of the United States of America, Analysis and Interpretation*. Washington, U.S. Government Printing Office.
- [39] Tushnet, Mark (2014): Introduction: Reflections on the First Amendment and the Information Economy. 127 *Harv. L. Rev.*, 2234, https://harvardlawreview.org/wp-content/uploads/2014/06/vol127_Introduction_m_tushnet.pdf (2020. 04. 05.).
- [40] Warren, Samuel D. – Brandeis, Louis D. (1890): The Right to Privacy. *Harvard Law Review*, Vol. 4, No. 5, pp. 193–220, <http://links.jstor.org/sici?sici=0017-811X%2818901215%294%3A5%3C193%3ATRTP%3E2.0.CO%3B2-C> (2019. 11. 05.).
- [41] Wendling, C. – Radisch, J. – Jacobzone, S. (2013): The Use of Social Media in Risk and Crisis Communication. *OECD Working Papers on Public Governance*, No. 25, pp. 1–42. <http://dx.doi.org/10.1787/5k3v01fskp9s-en> (2017. 12. 10.).

- [42] A 95/46/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv alapján, az Egyesült Államok Kereskedelmi Minisztériuma által kiadott „biztonságos kikötő” adatvédelmi elvek által biztosított védelem megfelelőségéről és az ezzel kapcsolatos gyakran felvetődő kérdésekről szóló, 2000. július 26-i 2000/520/EK bizottsági határozat. *HL L 215*, p. 7. Magyar nyelvű különkiadás, 16. fejezet, 1. kötet, p. 119.
- [43] Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2016/679 rendelete (2016. 04. 27.) a természetes személyeknek a személyes adatok kezelése tekintetében történő védelméről és az ilyen adatok szabad áramlásáról, valamint a 95/46/EK rendelet hatályon kívül helyezéséről (általános adatvédelmi rendelet).
- [44] Az Európai Unió Bírósága (2015): 117/15. sz. sajtóközlemény, Luxembourg, 2015. október 6. <https://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2015-10/cp150117hu.pdf> (2020. 05. 07.).
- [45] United States Code: <https://uscode.house.gov/> (2020. 05. 10.).
- [46] *Crown v. John Peter Zenger* (1735).
- [47] *Patterson v. Colorado*, 205 U.S. 454 (1907).
- [48] *New York Times Co. v. Sullivan*, 376 U.S. 254 (1964).
- [49] *Red Lion Broad. Co. v. FCC*, 395 U.S. 367 (1969).
- [50] *Lebron v. National R.R. Passenger Corp.*, 513 U.S. 374, 392 (1995).
- [51] *Zeran v. Am. Online, Inc.*, 129 F.3d 327 (1997).
- [52] *Bland v. Roberts*, No. 12 – 1671, 4th Cir., (2013).
- [53] *Schrems v. Data Protection Commissioner*, C-362/14. (2015).
- [54] *Packingham v. North Carolina*, 137 S. Ct. 1730, 1735-36 (2017).
- [55] *Knight First Amendment Institute, et al. v. Donald J. Trump, et al.* No. 18-1691-cv (2018).
- [56] *Davison v. Randall et. al.*, No. 17-2002 (2019).
- [57] *Knight First Amendment Institute, et al. v. Donald J. Trump, et al.* 18-1691-cv, For the Second Circuit (2020).